

ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут права та безпеки ім. Володимира Великого

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

XI Міжнародної науково-практичної конференції

**«Розвиток української держави
в умовах активізації євроінтеграційних процесів»**

08 травня 2026 р.

м. Київ

Мельник В.В.
здобувачка (першого) бакалаврського рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП
Науковий керівник:
Меджбель В.І.
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін,
господарського, трудового та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та
безпеки ім. князя Володимира Великого ПрАТ ВНЗ МАУП

Угода СОТ щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності

Глобалізація міжнародної торгівлі поставила перед правовою спільнотою питання, яке ще кілька десятиліть тому видавалося суто академічним: чи може захист інтелектуальної власності стати повноцінним предметом торговельного регулювання на багатосторонньому рівні? Підписання у 1994 році Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС, англ. TRIPS – Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) у рамках Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі дало на нього однозначну відповідь [1, с. 1]. З того часу ТРІПС залишається найбільш комплексним багатостороннім інструментом у відповідній сфері, а пи-

тання ефективності його реалізації не втрачає своєї гостроти – особливо в контексті доступу до лікарських засобів, технологічного трансферу та правозастосування в країнах, що розвиваються.

Дослідження правової природи ТРІПС набуває особливого значення для України, яка приєдналась до СОТ 16 травня 2008 року як 152-й член організації та взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення захисту прав інтелектуальної власності відповідно до стандартів угоди [2]. Водночас виконання цих зобов'язань у вітчизняному правовому просторі й досі залишає чимало питань, що потребують наукового осмислення.

Угода ТРІПС являє собою Додаток 1С до Марракеської угоди і, на відміну від більшості попередніх конвенцій у сфері інтелектуальної власності, наділена потужним механізмом примусового виконання через систему вирішення спорів СОТ [3]. Саме у цьому полягає її принципова відмінність від Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів та Паризької конвенції про охорону промислової власності: порушення зобов'язань за ТРІПС може потягнути за собою санкціоновані СОТ торговельні заходи у відповідь.

Угода встановлює мінімальні стандарти охорони семи форм інтелектуальної власності - авторського права, торговельних марок, географічних зазначень, промислових зразків, патентів, топографій інтегральних мікросхем та нерозкритої інформації [4, с. 2]. При цьому членам СОТ надається право запроваджувати ширший обсяг охорони, аніж того вимагає угода, зберігаючи за собою свободу вибору методів імплементації у національних правових системах [4].

Принципово важливим у структурі ТРІПС є збереження принципів національного режиму та режиму найбільшого сприяння, які вже були відомі міжнародному торговельному праву, однак уперше були послідовно застосовані до сфери інтелектуальної власності. Членство у СОТ як «пакетна угода» унеможливило вибіркове прийняття або відхилення ТРІПС, що суттєво посилило обов'язковість його стандартів у глобальному масштабі [4].

Попри жорстку зовнішню рамку зобов'язань, ТРІПС містить низку механізмів гнучкості, розроблених з урахуванням різного рівня економічного розвитку держав-членів. Так, країни, що розвиваються, мали право відкласти повну імплементацію до 1 січня 2000 року, тоді як найменш розвинені країни спочатку отримали відтермінування до 2006 року, а згодом до 2013 року [4]. Особливо гострою виявилась проблема патентного захисту фармацевтичної продукції: низка держав, позбавлених власного виробничого потенціалу, виявилась нездатною скорис-

татися механізмом примусового ліцензування, передбаченим статтею 31 угоди.

Відповіддю на цю кризу стала Дохійська декларація про ТРІПС та охорону здоров'я, ухвалена у листопаді 2001 року на Четвертій міністерській конференції СОТ. Декларація підтвердила право членів організації тлумачити та застосовувати ТРІПС у спосіб, що підтримує захист громадського здоров'я, зокрема шляхом розширення доступу до лікарських засобів [5, с. 1]. У параграфі 6 декларації було визнано, що члени СОТ з недостатнім виробничим потенціалом стикаються з об'єктивними труднощами при використанні механізму примусового ліцензування, та доручено Раді з ТРІПС знайти ефективне вирішення цієї проблеми [6].

Подальшим кроком стало ухвалення статті 31bis Угоди, яка надала правову силу спеціальній системі примусового ліцензування для експорту лікарських засобів до країн, що не мають власних виробничих потужностей [5]. Пандемія COVID-19 повернула увагу міжнародної спільноти до питань доступу до вакцин і ліків: на 12-й Міністерській конференції СОТ у 2022 році було ухвалено рішення, яке уточнило обсяг допустимих обмежень патентних прав для забезпечення справедливого доступу до вакцин проти COVID-19 [5].

Чи не найбільш полемічним аспектом ТРІПС залишається питання про реальний вплив угоди на технологічний трансфер до країн, що розвиваються. Стаття 66.2 покладає на розвинені країни зобов'язання надавати технічну та фінансову підтримку для сприяння виконанню угоди, однак практична ефективність цього механізму викликає серйозні сумніви. Основними вигодонабувачами ТРІПС стали транснаціональні корпорації розвинених країн, а не економіки держав, що розвиваються, попри декларовану мету стимулювання інвестицій [1].

Правозастосування залишається ахіллесовою п'ятою системи для більшості менш розвинених держав-членів. Унаслідок переговорного процесу, під час якого, за оцінками дослідників, з приблизно 31 найменш розвиненої країни активну участь брала лише одна Танзанія, ці держави опинились перед обтяжливими зобов'язаннями щодо реформування правових систем без відповідної матеріальної підтримки [7, с. 110]. Приведення національного законодавства у відповідність до вимог угоди потребує значних інвестицій у правову, адміністративну та судову інфраструктуру, що для низки країн залишається непосильним завданням.

Угода ТРІПС утворила принципово нову архітектуру глобального регулювання інтелектуальної власності, поєднавши мінімальні стандар-

рти охорони з обов'язковим механізмом примусового виконання через систему вирішення спорів СОТ. Дохійська декларація 2001 року та подальше ухвалення статті 31bis суттєво скоригували первісну жорсткість угоди, підтвердивши пріоритет охорони громадського здоров'я над суто комерційними інтересами правовласників. Разом із тим питання реального технологічного трансферу та надання ефективної допомоги найменш розвиненим країнам у виконанні зобов'язань залишаються відкритими і потребують подальшого опрацювання на міжнародному рівні. Для України, яка взяла на себе відповідні зобов'язання у зв'язку з вступом до СОТ, осмислення механізмів ТРІПС зберігає актуальність як у контексті євроінтеграції, так і в перспективі повоєнної реконструкції нормативно-правової бази.

Список використаних джерел

1. TRIPS Agreement – Wikipedia. URL:
 2. Accession of the Republic of Ukraine to the World Trade Organization / United States Trade Representative.
 3. WTO. The TRIPS Agreement (Annex 1C of the Marrakesh Agreement, 15 April 1994).
 4. WTO. Overview of the TRIPS Agreement.
 5. WTO. TRIPS and Public Health.
 6. WTO. The Doha Declaration explained.
- Kassor A. B. The WTO's Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) Agreement: The Compelling Challenges for Developing and Less Developed Member Countries. *Cybaris®: An Intellectual Property Law Review*. 2018. Vol. 9. Iss. 1. P. 108–145.